

„DRUMUL FEMEII” SPRE EMANCIPARE

Ioana Maria Cozma*

Gândul că femeile ar putea să joace un rol hotărâtor în împiedicarea vrajbei între popoare nu este nou. În veacul al V-lea înainte de Hristos, scriitorul grec Aristofan, în opera lui *Lizistrata* arată cum înțeleapta Lizistrata pentru a împiedica vărsarea de sânge între două cetăți ale vechii Elade, ridică femeile și le îndreaptă să-și forțeze bărbații să înceteze războiul. Prin acțiunea lor comună ele reușesc.

Douăzeci și cinci de secole i-au trebuit omenirii ca scânteia aruncată de Aristofan, și atâtea ale minții luminate, să se prefacă într-o flacără imensă, care încălzește și luminează inimile a sute de milioane de femei de pe întreaga suprafață a pământului, germinând în suflute credința într-un viitor mai bun¹.

Cuvinte cheie: *femei, emancipare, propaganda, casnică, muncitoare, imagine*

Mots-clés: *femmes, émancipation, propagande, femme au foyer, travaillant, image*

The Woman's Road to Emancipation

(Abstract)

The gender emancipation process that covers the early years of the communist regime in Romania was seen by the Party as crossing a road from darkness and enslavement to light and freedom. Can the right way to women's emancipation be generally called the Woman's Road? The Party proves that it can.

Regimul comunist își datorează supraviețuirea, indiferent de durata sa, printre altele, și încercării de modelare și reconfigurare a individului; acțiune adânc ancorată în tainele biologice ale reproducerii și dezvoltării psihice și fizice a cărei rezultat nu a fost întotdeauna cel scontat. În vederea prelungirii duratei sale de viață, noul regim s-a bazat pe de o parte pe încercarea obținerii unei subordonări totale a individului și a societății în raport cu statul² (s-ar fi stabilit astfel o unitate completă și indisolubilă între stat, regim, și corpul indivizilor), iar pe de altă parte pe obediența/docilitatea subiecților față de valorile și credințele promovate de către acesta. Conlucrarea celor două direcții de acțiune asupra psihicului și intelectului subiectului are drept scop final atingerea punctului în care rațiunea caracteristică individului nu-și mai găsește locul, gândirea conștientă a omului lăsând loc celei inconștiente a maselor care antrenează spiritul fără ca acesta să mai gândească. Penetrarea

violentă a conștientului și subconștientului uman facilitează și favorizează inocularea stereotipiilor și clișeele promovate de regimul comunist, al căror rol este acela de a distruge orice încercare de menținere a unei autonomii individuale, dar mai ales antrenarea sa într-un vârtej al unei dinamici mobilizatoare, finalul fiind reprezentat de apariția unui devotament total față de stat³, al unei perfecte identificări a subiecților cu politica statului. Altfel spus, o societate nouă cerea cu ardoare un individ nou, un autentic homo sovieticus român.

În ciuda propagandei oficiale a regimului care marșă pe dezvoltarea și apariția unui nou tip uman al cărui reprezentant de seamă este sexul masculin, în plan secund se identifica iar mai apoi se puneau în practică acele măsuri menite a aduce lângă întruchiparea masculinității perfecte și o feminitate corespunzătoare. La nivel discursiv, acest lucru părea a fi un ideal ce începea a avea puncte de tangență cu realitatea, însă la nivelul practicii lucrurile au stat puțin diferit. Construcția discursului și a propagandei era realizată de așa natură încât paravanul falsei politici oficiale îndreptate spre individ, privit dincolo de diferențele de sex,

* Doctorandă în cadrul Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie și Filosofie, Secția Istorie, Cluj-Napoca, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 1, e-mail: cozma.ioana30@gmail.com.

² *Drumul femeii*, an II, nr. 7, ianuarie 1946, 3.

² David Priestland, *Stalinism and the Politics of Mobilization. Ideas, Power and Terror in Inter-War Russia*, Oxford, (2007), 4.

³ David Welch, *The Third Reich. Politics and Propaganda*, 2nd edition, Routledge, (1993), 25.

vârstă, educație sau meserie, masca adevăratele preocupări și interese ale Partidului – educarea unei mase amorfe, lipsită de substanță, ușor manevrabilă și controlabilă. Dar o astfel de masă se dorea a fi formată din indivizi nou formați la rândul lor în direcțiile, limitele și canoanele impuse de partid. Interdependența devine și ea, pentru noul regim, o necesitate a supraviețuirii.

Dacă pentru sexul masculin punctele cheie ale noii identități erau reprezentate de forță, sănătate, tinerețe, stăpânirea legilor marxist-leniniste, pentru idealul feminist comunist piloanele au fost identificate ca fiind pe de o parte emanciparea ei din robia milenară în care a fost ținută de regimurile anterioare, scoaterea ei din mediul exclusiv domestic⁴ și introducerea într-un univers exclusiv masculin până în acel moment; iar pe de alta de maternizare. Sexul feminin a fost identificat cu făuritorul și educatorul bravilor cetățeni comuniști ai societății viitoare. Anul 1945 reprezintă anul de debut al acestui proces.

În materialul de față doresc să analizez și să interpretez maniera în care comuniștii, după modelul oferit de societatea sovietică, au înțeles a pune în practică cele două procese ale doritei evoluții feminine: emanciparea și maternizarea sexului feminin, pornind de la suportul material oferit de unul dintre primele materiale aparținând presei scrise ale regimului comunist. Anume, revista *Drumul femeii*. Cu o orientare exclusiv feministă și autointitulată ca fiind o revistă de cultură și de informare a femeii⁵, *Drumul femeii* apare în perioada 1945–1948, primul număr ieșind de sub tipar în luna iulie a anului 1945. Publicația o are ca directoare pe Theodosia Graur, ale cărei preocupări cu privire la literatura franceză au fost extrem de bine cunoscute în epocă. A apărut lunar la București, iar prin materialele tipărite în paginile ei – ale căror teme variau de la prezentarea evoluției istorice a statutului femeilor în societate la recomandări cu privire la croiala hainelor, de la rețete culinare și până la cele mai propice cântece de leagăn, de la prezentarea portretelor unor luptătoare pentru pace până la împodobirea pomului de Crăciun – îndemna femeile din România să participe la reconstrucția țării după războiul împotriva „imperialismului mondial”, la asigurarea și menținerea păcii, la dezvoltarea economică a țării prin munca depusă în fabrici, uzine, dar și pe terenurile agricole, dar mai ales la munca de educare a

tineretului român în spiritul ideologiei socialiste. Cu alte cuvinte – nota primul editorial – ne propunem să le lămurim asupra problemelor care le privesc și asupra drepturilor care le așteaptă – dacă vor ști să se îndrepte spre ele. Și ne mai propunem să le stimulăm la o activitate spirituală de care sunt în stare toate, spre care tânjesc – în orele lor de meditație chiar cele din colivia de aur, și care va aduce omenirii adevăratul progres armonios. Vom încerca astfel să eliminăm din calea lor – din calea noastră – toate „sărăciile” – chiar și cea pe care răuvoitorii o numesc „sărăcia cu duhul”⁶.

Printre autoarele materialelor apărute în paginile revistei se numără ing. Rovena Brauner, Elisabeta Luca (soția lui Vasile Luca), Coralia Călin, Vera Lehliu, scriitoarea Hortensia Papadat-Bengescu, Maria Rosetti, Maria Banuș⁷ și, bineînțeles, directoarea revistei – Theodosia Graur. Stilul folosit de către autoarele materialelor, simplu și pe înțelesul cititoarelor de rând, lipsite de un bagaj intelectual bogat, alături de imaginile explicative care însoțeau articolele revistei (trebuie specificat faptul că este vorba de o abundență de imagini și reprezentări plastice, toate cu rolul de a dubla vizual tot ceea ce era scris), precum și numeroasele exemple aveau darul de a creiona imaginea unei femei capabile a se forma și dezvolta intelectual, spiritual și material sub stricta atenție și oblaudire a partidului. Din acest moment, reprezentarea sexului feminin își lărgeste paleta depășind pragul casnic și matern, punându-i-se acesteia la dispoziție exemple ale posibilității devenirii sale: intelectuală, sportivă, muncitoare în marile fabrici și uzine, om de știință, educatoare etc. Această permanentă mobilizare și angrenare în realizarea activităților sociale, politice și culturale, a căror unic inițiator este partidul, avea menirea de a le inocula acestora credința că munca în folosul societății comuniste nu este doar o acțiune înobilatoare pentru sexul feminin, ci mai mult decât atât. Ea poate fi transformată într-un adevărat sport agreabil, care să-i asigure o independență, o demnitate și o personalitate, reducându-i la proporții salubre acel sentimentalism mult prea „feminin” și prea specializat, sursă de valori sterile și de dureri de cele mai multe ori gratuite⁸.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Cunoscută poetă de dinaintea războiului. Materialele sale apar într-un număr relativ mare în paginile revistei. Se apropie de mișcarea socialistă încă din anul 1939, îndreptându-și mai apoi pașii creatori înspre realismul socialist, ajungând să fie membră a Societății Scriitorilor Români, iar apoi a Uniunii Scriitorilor din România.

⁸ *Drumul femeii*, an I, nr. 1, iulie 1946, 5.

⁴ Wengy Z. Goldman, *Women, The State and Revolution. Soviet Family and Social Life, 1917–1936*, Cambridge University Press, (1993), *passim*.

⁵ *Drumul femeii*, an I, nr.1, iulie 1945, 1.

Înnobilarea sexului feminin prin „scoaterea lui din anonimul secolelor trecute” și oferirea, în același timp, în aparență, a unui rol primordial în cadrul muncii de construcție a comunismului îi oferă femeii pe de o parte posibilitatea de a părăsi într-o oarecare măsură spațiul privat și a pătrunde în fascinanta lume a societății comuniste, intrând astfel în contact cu valorile ridicate⁹ promovate de noul regim, iar pe de altă parte acceptarea tacită a antrenării sale în lupta pentru pace. Reprezentarea unei femei complete, a unei jumătăți perfecte a omului nou sovietic era absolut de dorit, căci era nevoie a pune la dispoziția ansamblului feminin a unor modele de urmat. Modele care, firește, urmau să le ajute în vederea încercărilor de reconciliere a dorințelor lor de autonomie, recunoaștere, cu datorile asociate feminității¹⁰.

Revistele de genul celei supuse atenției noastre reprezentau simple instrumente de propagandă, puse strict la îndemâna femeilor pentru a le oferi astfel modelele de urmat, după care, în opinia comuniștilor, acestea tânjeau. Ele corespundeau cerințelor ideologiei, printr-o permanentă juxtapunere a textului cu imaginea. Îmbinarea constantă a textului cu imaginea avea drept scop o evidențiere fără echivoc a expectanțelor pe care noul regim le avea din partea sexului feminin pe de o parte, dar și o autoasigurare a conducătorilor regimului că posibilitatea construirii unei reprezentări false a idealului feminin este înlăturată, pe de alta. Imaginea devine, din acest moment, o formă sigură și asiguratorie, din partea membrilor partidului, de redare corectă a realității P.C.R., o sursă credibilă ce însoțește textul¹¹. Imaginea devine astfel unul dintre principalele instrumente ale educării psihicului feminin, limbajul vizual simplificând și ușurând astfel atât receptarea mesajului partidului, cât și înțelegerea ideologiei comuniste care urmează a fi transmisă mai apoi viitorilor comuniști.

Eliberarea de sub vraja sclaviei milenare și emanciparea feminității românești atrage după sine eliberarea/emanciparea societății privită în ansamblu. Devenind capabilă a înțelege și accepta în același timp ideologia comunistă, ea o poate transmite mai departe ajutând astfel la o eliberare anticipată a moștenitorilor societății comuniste,

care, prin absorbirea învățămintelor transmise ca o moștenire sacră, îi va proteja de pericolul căderii în plasa doctrinei imperialiste. Cu alte cuvinte, în timp ce femeia se emancipează, societatea se emancipează, fiind vorba de o dublă eliberare: comunismul eliberează femeia, iar femeia asigură libertatea regimului de mâine.

Emanciparea femeilor (verbul a emancipa este de origine latină și înseamnă propriu-zis „a scoate de sub”; e derivat de la substantivul *mancipium* care înseamnă „sclav”, și e format din *manu* și *capere* adică „a apuca în mână”). Femeia este deci considerată întocmai ca un sclav, care se găsește în stăpânirea bărbatului și acesta dispune de ea ca un obiect... O femeie emancipată... „își ia soarta în propriile mâini” și va ști să-și cucerească situația de egalitate cu bărbatul, la care are tot dreptul¹²), scoaterea din tenebrele trecutului este posibilă, după cum părintele revoluției bolșevice o susține, doar în interiorul unei societăți socialiste. Statutul femeilor de până acum a putut fi comparat cu cel al sclavelor; femeile au fost legate de casă, și doar socialismul le poate salva de aceasta¹³; și doar în cadrul familiei socialiste care, odată cu instaurarea socialismului, capătă o cu totul altă înfățișare: unitate de bază a noii ordini sociale, unită, superioară din punct de vedere moral față de familia burgheză, inovatoare, dar mai ales preocupată de a oferi copiilor o educație care să se înscrie în canoanele comunismului. Devine reprezentanta nu doar a microcosmosului familial, care se întregesc, sau cel puțin se dorește a se integra perfect în cadrul celui macro societal, fiecare dintre aceste familii ilustrând imaginea unui univers particular idilic în interiorul căruia armonia și fericirea, alături de respectarea valorilor morale, sunt elementele-cheie în jurul cărora se construiește. Din acest moment femeia nu-și mai aparține doar ei și familiei din care face parte, ci colectivului mamelor comuniste, colectiv care se ghidează și acționează după normele stabilite sau prescrise de regim; familia tradițională intră într-un proces de distrugere, ea fiind înlocuită cu familia comunistă ce se guvernează după legi autoimpuse. Putem vorbi de o dezrădăcinare a sexului feminin din teritoriul familial și angrenarea lor într-o luptă împotriva tradițiilor seculare ce le-au guvernat și după care s-au ghidat secole de-a rândul, pentru a pătrunde într-un univers al promisiunilor și al luptelor permanente, în interiorul

⁹ Cristina Liana Olteanu, Elena Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *Femeile în România comunistă. Studii de istorie socială*, București, (2003), 99.

¹⁰ Elena Shulman, *Stalinism and the Frontier of Empire. Women and State Formation in the Soviet Far East*, Cambridge University Press, (2008), 42.

¹¹ Pat Simpson, *Parading Myths: Imaging New Soviet Woman on Fizkul'turnik's Day*, în „Russian Review”, vol. 63, no. 2 (Apr., 2004), 188.

¹² *Drumul femeii*, an I, nr. 1, iulie 1945, 18.

¹³ Alice Schuster, *Women's Role in the Soviet Union: Ideology and Reality*, în „Russian Review”, vol. 30, no. 3 (Jul., 1971), 261, *apud Izvestia*, November 20, 1918, retipărit în Lenin, *Collected Works*, Moscow, (1965), XXVIII, 181.

căruia excitarea capacității de vis și imaginare a unei lumi perfecte devine constanta fiecărui minut al fiecărei zile.

Această scoatere/extragere a sexului feminin din întunecimea secolelor trecute și aducerea lor la lumină, alături de oferirea în același timp a unui rol primordial în munca de educare a noilor membri ai societății comuniste, se înscrie în coordonatele unei datorii ideale¹⁴ pe care femeia o are de a-și educa copii în direcția unei mulări a acestora pe modelul elaborat de noua ordine. Prin intermediul ei, copiii iau primul contact cu noua lume, cultură, societate, valori, și de aici rezultă rolul important pe care femeia, cel puțin la nivelul discursului oficial începe să-l ocupe în cadrul societății. Devin intermediare, interfața dintre discursul și instituțiile cu caracter propagandistic și publicul țintă¹⁵, în acest caz copii.

Într-o primă fază are loc un proces de selecție, de identificare a celor mai capabile și deschise femei în vederea inoculării acestora cu principalele idei și norme comuniste. Educația politică se exercită pe teren, ocazional, și zilnic câte 5–10 femei care vin la U.F.A.R.¹⁶, (constituit sub auspiciile eroismului neasemuit al femeilor sovietice în lupta contra fascismului și în munca constructivă, dar mai ales sub egida... contribuției prețioase a femeilor din țările aliate, engleze și americane, dar și sub auspiciile tenacității și curajului femeilor iugoslave, bulgare, franceze...¹⁷, s.n.) fără ca ele să observe că li se face educație politică...¹⁸, pentru ca mai apoi acestea la rândul lor să le răspândească în sânul colectivității feminine:...să scoată și pe surorile lor din nepăsarea de până acum¹⁹... căci ele trebuie să fie pionierele vremurilor noi²⁰. Odată ce contactul cu ideologia comunistă s-a produs, totul poate decurge în direcția utilizării funcționale a femeii²¹. Aplicarea modelului sovietic de eliberare a femeilor duce la apariția și evoluția unor misionari ai

culturii socialiste, de sex masculin într-o primă etapă, al căror rol nedecarat era acela de a da o valoare centrală misiunii civilizatoare a societății pe care noul regim și-a asumat-o.

Acceptarea și promovarea sexului feminin ca parte componentă în cadrul unor domenii de activitate care până în acel moment le-au fost interzise poate fi privită, pe de o parte, ca o formă de demonstrare a punerii în practică a măsurilor ce rămâneau până atunci doar la un nivel discursiv, iar pe de altă parte ca prelungire a activităților familiale. Demonstrarea faptului că interesul comuniștilor pentru emanciparea sexului feminin depășește nivelul discursiv, prin acceptarea și integrarea femeilor în arii de activitate care până în acel moment le fuseseră interzise, însoțește nevoia de prelungire a rolului primar educativ care i-a fost desemnat subiectului feminin din sânul familiei, înspre colectivul de muncitori. În ciuda faptului că rolul principal în munca de activare politică a femeilor îl are sexul masculin, odată cu pătrunderea tainelor ideologiei comuniste femeii i se permite să devină ghid moral, dar mai ales promotoare a unor valori superioare celor vechi. Deși femeia nu tinde a lua locul bărbatului, nici a părăsi rolul ei de soție și de mamă... Ea are însă posibilitatea... de a fi utilă societății în măsura meritelor ei reale, nu numai în locuri și împrejurări arbitrar fixate²².

În acest fel, o parte a atribuțiilor feminine din sfera privată sunt aduse în cea publică, creându-se astfel o interconectivitate între cele două în vederea obținerii imaginii sexului feminin ca mamă socială²³ a societății privity în totalitatea sa. Promovarea atribuțiilor feminine și în spațiul public, acțiune ce duce implicit la creionarea impresiei unei dezrobiri din încătușarea secolelor trecute, era privită ca o acțiune absolut esențială în vederea atragerii unui număr cât mai mare de membre ale colectivității feminine în sânul mării familii comuniste prin oferirea alternativei completei egalități cu sexul masculin, prin abolirea tuturor restricțiilor impuse drepturilor feminine până atunci²⁴.

Preocuparea pentru crearea unor instrumente palpabile în vederea întăririi discursului cu privire la emanciparea feminină și a dezvoltării calităților feminine primordiale, nu a avut susținere în viața de zi cu zi a societății. Maternitățile, creșele, căminele de zi cu zi, cursurile de alfabetizare sau înscrierea femeilor

¹⁴ Pat Simpson, *op. cit.*, 211.

¹⁵ Cristina Olteanu, Elena Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *op. cit.*, 86.

¹⁶ U.F.A.R. = Uniunea Femeilor Antifasciste din România, prima organizație politică feminină importantă a mișcării comuniste din România, fiind înființată la inițiativa Anei Pauker în luna aprilie a anului 1945. Printre preocupările membrilor acestei organizații se afla lupta împotriva fascismului, ridicarea nivelului politic și cultural al femeilor de la orașe și sate, îmbunătățirea stării sanitare a femeilor din mediul urban și rural, protecția mamei și a copilului.

¹⁷ *Drumul femeii*, an I, nr. 1, iulie 1945, 15.

¹⁸ Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale, *fond Comitetul Județean Maramureș al Uniunii Femeilor Democratice din România*, nr. 473, Dosar 1, 1946, f. 4.

¹⁹ *Drumul femeii*, nr. 3, septembrie 1945, 15.

²⁰ *Ibidem*, nr.4–5, octombrie-noiembrie 1945, 26.

²¹ Melanie Ilić, *Women in Stalin Era*, Palgrave Macmillan, (2001), 15.

²² *Drumul Femeii*, an I, nr. 4–5, octombrie/noiembrie 1945, 14.

²³ Melanie Ilić, *ibidem*, 154–157.

²⁴ Alice Shuster, Women's Role in the Soviet Union: Ideology and Reality, *Russian Review*, vol. 30, no. 3 (Iul., 1971), 261, *apud* Izvestia, noiembrie 20, 1918, retipărit în Lenin, *Collected Works*, Moscow, (1965), XXVIII, 180.

la diferite cursuri și școli de partid, crearea de uniuni cu un caracter strict feminin, au avut menirea de a întreține o impresie favorabilă cu privire la dezvoltarea femeilor nu doar în planul educației politice, ci și în cel al carierei și vieții sociale, cultural și politice²⁵. Abundența posterele și a imaginilor explicite fie în paginile ziarelor, revistelor sau în vitrinele magazinelor își joacă rolul în vederea dublării și exemplificării vizuale a celor declarate cu privire la apariția femeii complete, care a făcut de când lumea stakhanovism la casa ei, și care de acum înainte va face stakhanovism pe toate planurile vieții, fie ca diplomate, aviatore, tehniciene și savante, producătoare și cercetătoare în domeniul industriei și al științei, al agriculturii și al artei²⁶. Modelul feminin sovietic după care se ghidau, pe de o parte, reprezentanții regimului iar, pe de alta, liderele uniunilor feminine ascundea în spatele lui inferioritatea de care femeia sovietică nu reușea să scape, ajutată fiind în acest scop și de sexul masculin care, pornind de la instabilitatea/slăbiciunea psihică a femeilor, de la incapacitatea și refuzul lor de a învăța orice meserie, preocuparea pentru bărfele și poveștile din mediul din care proveneau, susținea faptul că...toată lumea era de acord asupra faptului că o femeie... nu e în stare... să cultive calități și cunoștințe care sunt necesare în lupta pentru existență²⁷. Dar aceste detalii făceau parte din bucătăria internă a luptei de emancipare a acelei femei care urma să poarte stindardul în lupta dură care viza cucerirea treptelor scării evoluției sexului feminin în contextul unor schimbări sociale, politice, culturale, și, nu în cele din urmă, economice. Evoluții care marcau societatea rusă, pentru ca mai apoi să cuprindă jumătatea estică a continentului european.

Reprezentările feminine ale perioadei întăresc de fapt noul rol pe care regimul i l-a desemnat femeii și pe care aceasta trebuia să-l joace după regulile și tempo-ul impus de regim²⁸. Spre pildă, în Uniunea Sovietică femeia... este o mamă perfectă nu numai față de proprii copii, ci față de orice copil care are nevoie de o mamă²⁹, de asemenea, femeia-miner din URSS contribuie la ridicarea producției de cărbune, atât de necesar bunului mers al multor ramuri de industrie și căi ferate³⁰. Pe de altă parte, cele intelectuale, dentiste, farmacistice, inginerie care lucrează... în picioare și au ocupații de femeie/bărbat, trebuie să facă din prețuirea

muncii un crez, înfăptuit în viața de toate zilele, nu scris doar pe afișe³¹.

Totalitatea activităților desfășurate de femei era coordonată de Uniunea Femeilor Antifasciste din România. Inițiativa înființării unei astfel de organizații dedicată exclusiv sexului feminin i-a aparținut Anei Pauker, instituția vizând munci ca: educația socială, dar mai ales politică a femeilor, îmbunătățirea sistemului și a accesului femeilor la sistemul sanitar, explicarea noilor sarcini politice ce derivau din primirea dreptului de vot, antrenarea întregii forțe feminine în vederea participării la ceea ce am putea numi războiul imaginat. Nu în ultimul rând aducerea unei contribuții la stabilirea unor relații politice, culturale și economice între România și alte țări membre ale lagărului comunist prin intermediul conexiunilor constituite între U.F.A.R. și alte organizații de același tip din țările democratice reprezenta o sarcină de primă importanță.

Anul 1946 aduce cu sine o modificare în ceea ce privește denominarea organizației de femei coordonată de PCR, începându-se a se vorbi din acel moment despre Federația Democrată a Femeilor din România, aceasta reprezentând singura schimbare notabilă. În linii mari, totul a rămas la fel, inclusiv statutul și structura organizatorică a acesteia. S-a încercat atragerea în cadrul ei a tuturor asociațiilor feminine existente în acel moment în România, acest lucru datorându-se numărului redus de membre al vechii Uniuni. Un exemplu în acest sens poate fi reprezentat de numărul femeilor ce s-au integrat U.F.A.R.-ului în regiunea Maramureș-Sighet unde în luna decembrie a anului 1945 se înregistra un număr total de membre ce se ridica la 50, din care 25 erau membre ale P.C.R.³²;...de la data de 20 ianuarie până la data de 20 februarie 1946 numărul membrilor U.F.A.R.-ului a crescut cu 29 de persoane, astăzi numărul total al membrilor fiind de 199, din acest număr 30 sunt membre de partid³³; ... de la 20 februarie până la 20 martie 1946 numărul membrilor U.F.A.R.-ului a crescut cu 26, numărul total al membrilor fiind de 174... dintre care 30 sunt membre de partid³⁴.

³¹ *Ibidem*, nr. 7, ianuarie 1947, an II, 17.

³² S.J.A.N. Maramureș, *fond Comitetul Județean al P.C.R. Maramureș-Sighet*, nr. 426, Dosar 1/1945, f. 102.

³³ *Idem*, *fond Comitetul Județean Maramureș al Uniunii Femeilor Democratice din România*, nr. 473, Dosar 1, 1946, f. 2.

³⁴ *Ibidem* f. 3. O scurtă observație în ceea ce privește variația numărului total de membre al Uniunii: este o constantă a documentelor de partid identificate în cadrul documentelor ce se găsesc la Direcția Județeană a Arhivelor Statului Maramureș ca numărul membrilor, inclusiv a celor de partid la nivel local, ai diferitelor organizații să varieze de la document la document, de la lună la lună.

²⁵ Pat Simpson, *op. cit.*, 196.

²⁶ *Drumul femeii*, an I, iulie 1945, 4–5.

²⁷ *Drumul femeii*, nr. 3, septembrie 1945, an I, 15.

²⁸ Susan E. Reid, All Stalin's Women: Gender and Power in Soviet Art of the 1930s, *Slavic Review*, vol. 57, no. 1 (Spring, 1998), *passim*.

²⁹ *Drumul femeii*, nr. 2, august 1945, 21.

³⁰ *Ibidem*, nr. 27, octombrie 1947, 9.

Istoria schimbării învelișului exterior al asociațiilor, instituțiilor, uniunilor și chiar a partidului, dar nu și a conținutului, continuă și în 1948 când denumirea de F.D.R.F este înlocuită cu U.F.D.R. – Uniunea Femeilor Democrate din România, pentru ca anul 1953 să atragă după sine și dispariția acestei uniuni în locul ei fiind create asociații feminine la nivel local, regional și raional, pe lângă diferitele ramificații instituționale din teritoriu.

În scurta sa perioadă de existență, Uniunea Femeilor Antifasciste a încercat atragerea unui număr cât mai mare de reprezentante ale sexului frumos în rândurile sale. În primul rând, printr-o politică duplicitară susținută prin numeroase cursuri și manifestări organizate în cadrul întrunirilor pe parcursul cărora îndoctrinarea și hrănirea cu noua ideologie până la saturație a acelora care luau parte la astfel de întruniri constituia preocuparea principală. În al doilea rând, prin permanentele inaugurări de cămine, creșe, maternități, dispensare medicale, reprezentații culturale sau chiar baluri... pentru ajutorarea de Crăciun a copiilor săraci³⁵, ori oferirea a diferite direcții de urmat în ceea ce privește o mare paletă a componentelor vieții private.

Veniturile necesare organizării tuturor acestor manifestații erau obținute fie de la regionala de partid – În cursul acestei luni (n.n. este vorba despre perioada cuprinsă între 20 noiembrie și 20 decembrie 1946) am obținut de la Regională un ajutor de 3.000.000 lei – fie prin chete, cotizații, donații organizate cu ocazia a diferitelor aniversări, comemorări sau sărbătoriri. De exemplu, în anul 1946, în ziua de 7 decembrie s-a aranjat un bal în sala Cercului Militar pentru ajutorarea de Crăciun a copiilor săraci care a fost bine reușit, venitul adunat fiind de 1.200.00 lei³⁶. Reușita atragerii unor sume importante de bani a favorizat organizarea unui număr important de întruniri și manifestări, un exemplu în acest sens fiind reprezentat de raportul de activitate publicat de Uniune în revista *Drumul Femeii* din care rezultă că s-au ținut peste 700 de întruniri pe țară... și peste 3000 de conferințe, cu subiecte culturale, politice, sociale, științifice, încadrate într-un program artistic progresist... s-au dus nenumărate acțiuni mici, locale, cu bune rezultate de pildă: reglementarea distribuției pâinii, a gemurilor, mălaiului pe preț maximal; acțiuni în jurul întreținerii unor maternități-orfelinat, reclădiri ale unor biserici, școli...³⁷.

Realizarea și punerea la dispoziția cititoarelor a unor astfel de rapoarte, am putea să spunem justificative cu privire la modul în care sunt cheltuiți banii aflați în visteria de Uniunii, reprezenta un mod de atragere, prin demonstrare, a unui număr cât mai mare de femei în rândurile organizației. Justificarea aceasta nu trebuie privită ca o simplă dorință de demonstrare a bunătății partidului față de sexul feminin ci doar ca o simplă tactică manipulatorie al cărei scop final trebuia să fie marcat de înregimentarea unui număr cât mai mare de femei în rândurile sale. Partidul avea nevoie să se apropie de sexul feminin, din dorința de a confirma prin practică politica discursivă a sa. În contextul necesității unei transmițeri cât mai clare a mesajului ideologic comunist în sânul maselor populare, sexul feminin a fost perceput de partid ca simbolizând cel mai semnificativ element al comunicării în doi timpi, ele jucând rolul unor intermediare vitale între instituțiile propagandistice ale statului și publicul țintă³⁸, format pe de o parte din copii, iar pe de alta din membrii micro-universului familial și a macro-universului sectorului muncii.

Emanciparea feminină în primii ani de regim comunist se realizează prin intermediul magiei cuvintelor³⁹. La nivelul discursiv totul părea a fi ca desprins dintr-o poveste cu final fericit pentru protagoniste, în cazul nostru femeia. Practica s-a dovedit a fi însă a fi cu totul diferită. Contribuția la imaginarea unui scenariu al unei vieți perfecte pentru sexul feminin și-a adus-o și arta, căreia i se cere a descrie vizualizarea idealului⁴⁰. Viața imaginată de comuniști se dorește a fi tradusă în artă, având loc treptat o îmbinare a vieții reale cu una imaginată, artificială, fapt care lasă loc unei permanente dorințe de inventare și reinventare. Există totuși posibilitatea ca cei care au pus în practică ideile lui Marx să fi crezut cu adevărat în posibilitatea creării unei lumi perfecte, dar cu toate acestea modul în care ei au ales să contruiască această lume a fost cu totul greșit, ceea ce a dus la continue acțiuni de vânzare a unor iluzii.

Reevaluarea, sau reconsiderarea feminină se suprapune peste renovarea umanității privită în ansamblul. Doar că, reinventarea componentei feminine a societății are la bază preluarea formelor și direcțiile masculine, acest lucru ducând la apariția, dacă am putea-o numi așa, unei dubluri masculine. Este însă vorba de o dublură înzestrată,

³⁵ *Ibidem* f. 11.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Drumul femeii*, an II, nr. 10, aprilie 1946.

³⁸ Cristina Liana Olteanu, Elena Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *op. cit.*, 86.

³⁹ Jacques Ellul, *Propaganda. The Formation of Men's Attitudes*, Vintage Books, New York, (1973), 74.

⁴⁰ Pat Simpson, *op. cit.*, 191.

paradoxal, cu extrem de puține calități caracteristice sexului masculin, oferindu-i-se acesteia doar o parte infimă dintre caracteristicile acesteia, atât cât avea nevoie pentru a putea juca rolul unei plase de salvare ce protejează echilibrul masculinității în cazul unor dezechilibre. În situația de față, a unor posibile devieri de la linia corectă a ideologiei.

Apariția ei în reprezentările perioadei ca mamă, casnică, muncitoare în fabrică, țărancă ce-și aduce aportul la dezvoltarea socialistă a agriculturii, sportivă, intelectuală etc., este dublată de o prezență constantă a unui reprezentant al sexului opus. Libertății de desfășurare și dezvoltare individuale i se impune o limită: paternalismul familial este transpus în cadrul mai larg al societății luate în ansamblu, întreaga societate fiind pusă sub oblăduirea sexului patern. Femeia nu mai este supusă și dirijată de bărbat doar în cadrul intim al familiei, ci în totalitatea spațiului social. Imaginile, posterele, articolele de ziar, ofereau într-adevăr ideea posibilității eliberării totale de sub tutelajul masculinității, dar arta comunistă și-a luat în serios rolul de vânzătoare de iluzii. Contribuie la construcția unei false identități feminine independente, având rolul de a compensa golurile pe care realitatea eșua în ale umple, utilizarea forței, a impactului pe care aceasta îl putea avea asupra conștiinței și sentimentelor feminine, el fiind dus la extrem, căci construcția minunatei lumi noi nu se putea realiza fără aportul sexului frumos.

Era nevoie de o reprezentare cât mai reușită, dar mai ales de o înțelegere cât mai corectă a cerințelor partidului cu privire la noul ideal feminin, astfel că reprezentările feminine ale perioadei sunt circumscrise în jurul unui model binar al gândirii⁴¹. Noua femeie este pusă într-o constantă antiteză cu femeia burgheză, noul univers feminin fiind modelat în jurul unui dualism menit a întări dorința de eliberare a genului feminin. Nu trebuie lăsat loc pentru ambiguități. De la început trebuia să fie trasată foarte clar linia de demarcație dintre nou și vechi: prospețimea, vigoarea, entuziasmul, determinarea, frumusețea interioară și exterioară, posedarea unei forțe de penetrare capabilă a dărâma toate constrângerile sociale ce i-au fost impuse până în acel moment. Ele trebuiau privite ca fiind calități esențiale ale noului ce erau nevoie a îngropa însușirile vechiului: apatia, urâțenia, slăbiciunea, dezinteresul, acceptarea închistării în spații închise, incapacitatea depășirii limitelor seculare.

⁴¹ Victoria Bonnell, *Iconography of Power: Soviet Political Posters under Lenin and Stalin*, University of California Press, Berkeley, (1997), 187.

Este nevoie de o obișnuire treptată a femeilor cu noul lor statut, manipularea vizuală jucând un rol de seamă în ceea ce am putea înțelege ca fiind trezirea.... educarea lor⁴². Este adus în prim plan ceea ce femeia dorește să vadă: egalitatea dintre sexe, mascându-se în același timp extrem de bine menținerea paternalității și a statutului de subordonare în fața sexului opus. Invitația de a acționa adresată femeilor este făcută sub impulsul vizualizării imaginilor manipulative a relațiilor existente între cele două sexe, dar și a identităților și spațiilor temporale⁴³. Este vorba, după cum remarcă Victoria Bonnell, despre o juxtapunere a celor două sexe, fapt ce relevă de fapt continuarea relației de dominanță a masculinității asupra feminității: bărbatul este cel care acceptă preluarea unei părți a atribuțiilor sale de către femeie, acceptând în același timp și o limitare a puterii de strălucire a aurei care-l înconjoară⁴⁴, dar aceasta doar în măsura în care nu se ajunge la amenințarea poziției centrale ocupate de acesta în centrul ideologiei. Masculinizarea sexului feminin, cât și penetrarea spațiului sacru al masculinității este parțială, chiar limitată am putea spune, și este realizată doar în măsura în care femeia este dispusă de a-și asuma doar un simplu rol de asistent în cadrul procesului de creație al noului univers comunist. Dacă bărbatul realiza o muncă fizică în cadrul acțiunii de edificare a socialismului, femeia venea în completarea acestei munci prin educarea în spiritul ideologiei comuniste a viitorilor muncitori/constructori ai noii lumi; ambele munci sunt privite ca jucând un rol important în procesul edificator dar cu toate acestea munca depusă de femei este situată la baza piramidei acestui proces, pe când vârful acesteia este cucerit de munca depusă de sexul opus. Altfel spus, cele două sexe apar într-o permanentă relație de contiguitate, punctul central al acesteia fiind reprezentat de sexul masculin care are grijă a perpetua starea de subordonare și de inferioritate a feminității în fața masculinității, dând în același timp impresia că aceasta este de fapt idealul urmărit a fi atins de sexul feminin.

Umbra masculinității apasă activitățile întreprinse de sexul frumos, primatul masculin dominând toate domeniile de activitate. Ca replică a masculinității, ea joacă doar rolul unui asistent de creație⁴⁵, tot ceea ce ea deține este pur simbolic.

⁴² *Drumul femeii*, an II, nr. 8-9, februarie-martie 1946, 15.

⁴³ Alex Mucchielli, *Arta de a influența. Analiza tehnicilor de manipulare*, Iași, (2002), 54.

⁴⁴ Victoria E. Bonnell, The Representation of Women in Early Soviet Political Art, *Russian Review*, vol. 50, no. 3, (Jul., 1991), 281.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 288.

Fragilitatea fizică și psihică a feminității face ca ocrotirea masculinității să fie o constantă și a acestor perioade.

În concluzie putem spune că femeia, în primii ani ai regimului comunist în România, era privită ca fiind forța care concentrează în jurul ei membrii noii familii socialiste, capabilă, după parcurgerea studiilor necesare, a se modela pe sine după cerințele de moment ale regimului; cea care se afla în permanență în umbra bărbatului, oferindu-i ajutorul de care avea nevoie în vederea îndeplinirii sarcinilor trasate de partid, dar și în lupta pentru menținerea păcii în lume. Dar credem că toate acestea au fost expuse cel mai bine de către Ana Pauker: „Femeia liberă, conștientă de adevăratul drum pe care ar fi trebuit să-l urmeze țara, ar fi împiedicat desigur înhăitarea României în războiul nedrept antisovietic, care ne-a costat atât de scump și ne-ar fi alăturat la tabăra popoarelor libere. Mamă, soție, soră și tovarășă ea și-ar fi spus cuvântul său efectiv. Ea trebuie să influențeze prin numărul său, prin puterile sale, prin multiplul său rol, ca orice tentativă de război să fie zădărnicită, în sfârșit ca drumul păcii, al culturii și civilizației să fie tot mai luminos, mai sigur. Femeia trebuie să fie o garanție a păcii. Femeia liberă, democratică, este aceea pe care o așteptăm”⁴⁶.

LA VOIE DE LA FEMME VERS L'ÉMANCIPATION

(Résumé)

Lorsqu'il s'agit de l'idéologie marxiste-léniniste, qui est la construction sous-jacente à celle communiste dans l'Union soviétique et dans les îles de l'archipel soviétique, on parle en fait d'une idéologie utopiste qui est basée sur un programme radical de restructuration, de rénovation de la condition humaine elle-même. C'est la tentative communiste de tromper les lois biologiques de la création pour assouvir un désir de créer ce qu'ils appellent l'homme nouveau (la réalité fait preuve de leur effort surhumain afin de ne pas créer l'homme nouveau, une fantaisie idéologique pas loin de ce qu'on pourrait appeler un conte de fées), le représentant de droit de la race humaine supérieure, action qui peut représenter une tentative systématique de destruction de l'être humain et de sa conscience. Le Parti Communiste Roumain, sous la stricte supervision de celui

de Moscou, à partir de l'attribution pour lui-même de fonctionnalités telles que l'omniprésence et l'omniscience, a été perçu en tant que dépositaire de toutes les connaissances et de la sagesse humaine, ce qui lui a conféré, selon ses dirigeants, le droit de contrôler le parcours des individus. Quels individus? Les travailleurs, les intellectuels, les paysans, les femmes, les enfants, les jeunes, les vieux? Tous. Absolument tous. Le maillage tourbillon qui a été habilement tissé par le régime communiste a capturé tous les individus. Personne n'a échappé. La femme. Elle devrait être émancipée. Elle devrait être éduquée. La femme devrait être libérée. Elle était devenue l'image du progrès. Elle devait également se faire l'égal de l'homme, ou du moins c'est ce qui se dégageait du discours communiste, mais la réalité souvent trompait les attentes des représentantes de sexe féminin. La femme devait surmonter les frontières du travail domestique et accéder au panthéon des braves constructeurs du communisme. Elle devait accepter tacitement l'infantilisation imposée par le nouveau régime de démocratie populaire à tous les individus. L'infantilisation ne devait pas être comprise comme un retour à l'enfance des sujets adultes, mais elle devait être considérée comme un retour des individus dans les écoles. Le signe égal est placé entre l'infantilisation et l'éducation et non pas entre l'infantilisation et le retour à l'enfance. Du succès éducatif des femmes dépend l'éducation correcte des futurs bâtisseurs du communisme. Une bonne mère était un bon enseignant, un bon guide moral et un bon promoteur des nouvelles valeurs communistes.

Les éléments féminines dépassent la frontière de la passivité et entrent dans la population active dans un processus de construction sociale basée sur la participation de tous les effectifs disponibles. La femme soumise deviendra un rouage de l'énorme machine communiste qui, mis dans la place correcte, aidera à mettre en marche le géant communiste.

L'attention particulière dont jouissait la femme dans les premières années du régime communiste est marquée par l'émergence des magazines féminins qui apparaissaient à l'échelle nationale, l'un d'eux étant celui que nous avons étudié, *Drumul Femeii* (La voie de la femme), par des actions de propagande mettant l'accent exclusivement sur la femme, par l'apparition des crèches et des maisons d'enfants, par la création de différentes unions féminines, par des conseils couvrant un large éventail de constituants de la vie sociale, culturelle et économique.

Le désir du nouveau régime de transformer la femme dans un symbole du progrès social et de la modernité est évident. Elle tend à devenir l'image du bon socialiste, l'élément central de l'avenir universel.

⁴⁶ SJAN Maramureș, Comitetul Județean U.F.D.R. Maramureș, Dosar 2, an 1949, Fond 473, ff. 30–31.